
Thrainn Eggertsson:

Economic Behavior and Institutions

Den allt stridare strömmen av litteratur från den institutionella eller nyinstitutionella ansatsen (ansatserna) har lockat islänningen Thrainn Eggertsson till att skriva en översiktsanalys *Economic Behavior and Institutions* (Cambridge Surveys of Economic Literature, Cambridge 1990) som kan tjäna som introduktionsbok. Resultatet är gott i det att man får en bild av de frågeställningar som nyinstitutionalismen tar upp. Sedan kan man fråga sig om nyinstitutionalismen står sig så starkt som Eggertsson hävdar. Det verkar nog finnas en hel del problem, då lösningarna på de centrala problemställningarna knappast verkar övertygande i alla delar.

De nyinstitutionella teoriernas spänner över mycket som tidigare ansågs ligga utanför den ekonomiska beslutsteorins område eller som förutsattes bli behandlat utförligare i politisk eller sociologisk teori. Den neo-klassiska beslutsteorin förutsätter att individernas preferenser är givna samt att det finns klara institutioner för hur olika intressen skall komma till uttryck i individuella beslut och gruppbeslut. Nyinstitutionalismen vidgar synfältet genom att endogenisera institutionerna eller de kollektivt sanktionerade beteendereglerna.

Det gäller med andra ord att förstå eller förklara både uppkomsten av och fortlevnaden för spelregler för ekonomiskt agerande, både privata och offentliga. Eftersom många ekonomiska institutioner bestäms av staten, dras den politiska teorin oundvikligen in i denna utvidgning av ekonomisk teori och bort från traditionell mikroteori. Om man börjar problematisera vissa institutioner som äganderättsystemet eller företagsformen, finns det ingen grans för hur långt man kan eller bör gå. Om staten skapar eller ändrar

ekonomiska institutioner för att, såsom nyinstitutionalismen implicerar, minimera transaktionskostnaderna, hur kan man då förklara staten som en mängd institutioner?

Ekonomisk nyinstitutionalism innehåller ganska många statsvetenskapliga moment, eftersom statens roll i institutionell förändring är av central betydelse. Eggertsson ägnar betydande utrymme till att ta upp problem som anknyter till statens existens: det kollektiva handlandets logik, "rent seeking" och allmänintressenas existens. Det är också här som svårigheter dyker upp på grund av nyckelantagandet att varje aktör maximerar sina egna intressen, inte bara när det är fråga om enskilt beteende utan även vid institutionsval vilka rent allmänt involverar mer av sociala preferenser än egoistiska intressen.

Transaktionskostnader

Vad är det individer maximerar i sina val av ekonomiska och politiska institutioner? Här finns olika förslag i fråga om målfunktion och valrestriktioner. En riktning håller fast vid ett strikt rationalitetsantagande men anger sk transaktionskostnader som anledning till institutioners svårigheter att nå fram till rationella gruppval (Coase, Demsetz, Stigler, Alchian, De Alessi). Vad som styr uppkomsten och utvecklingen av ekonomiska institutioner som privat äganderätt eller allmänningar är vad man skulle kunna kalla för en "social teleologi" eller universell samhällsändamålighet. Institutioner syftar till att hantera eller minska de transaktionskostnader som uppstår när ekonomiska aktörer inte kan komma fram till kontrakt för interaktionen.

Begreppet transaktionskostnader förekommer överallt i nyinstitutionell litteratur, men man letar forgäves efter någon klagörande definition. Begreppet avgränsas vanligen på ett negativt sätt, dvs det täcker allt som hindrar aktörerna från

att ha fullständig information (informations- eller sökkostnader) och att kunna interagera utan egentliga kostnader (avtalskostnader). En annan inriktning inom nyinstitutionalismen startar från ett marginalistiskt beslutsantagande, dvs att aktörerna väljer institutioner utifrån begränsad rationalitet och opportunistiska strategier (Williamson, North). Den senare inriktningen har mer gemensamt med politisk teori och passar nog bättre för att förklara politiska institutioner. Coasetraditionen går under beteckningen "neoinstitutional economics" medan Williamsons traditionen kallas "new institutional economics".

Tre analysnivåer

Det sägs ofta att nyinstitutionalismen är en variant av *principal agent*-teorin, men det finns inget klagörande av denna relation. Den allt bredare ekonomiska organisationsteorin är ingalunda begränsad till privata organisationer utan omfattar numera också byråkratier i Niskanens mening. För att få tag i den logiska strukturen i nyinstitutionalismen kan man göra en distinktion mellan tre analysnivåer utifrån Eggertssons översikter i skilda kapitel:

Nivå 1 skulle vara individuella och kollektiva val av varor och tjänster i vid mening, dvs traditionell mikro teori inom den privata sektorn liksom löpande beslutsfattande inom offentliga organisationer typ riksdag och myndigheter. Nivå 2 kunde då innefatta val av institutioner, tex äganderättssystem, firmastrukturer och aktiebolagsformer inom den privata sektorn samt ämbetsverk och affärsdrivande verk inom den offentliga sektorn. Slutligen har vi nivå 3, där valet av institutioner för institutionsval skulle äga rum, dvs konstitutionella beslut i politisk mening tex regler för statens struktur och sätt att fungera. Vad som förenar de olika nyinstitutionalistiska teorierna är tesen att samtliga dessa val resulterar i en rationell jäm-

viktslösning, ett sk equilibriumkontrakt. Vad betyder detta? Är det en rimlig teoretisk konklusion? Går tesen att testa empiriskt?

På nivå 1 har begreppet equilibriumkontrakt ett tillfredsställande innehåll enligt Walras-villkoren. Men hur är det egentligen med begreppet equilibriuminstitution? Om vi först tittar på detta begrepps ställning inom den privata sektorn har vi att göra med dels teorin om valet av privat äganderätt kontra kollektivt ägande (Cheung), dels teorin om företaget som hierarki (Coase; Williamson), där preferensen för hierarki i stället för individuella avtal styrs av transaktionskostnaderna.

Å ena sidan bestämmer kostnaderna för att implementera egendomskontrakt omfattningen av privat äganderätt: ju högre kostnader desto fler former av kollektivt eller offentligt ägande. Å andra sidan leder den högre avkastningen på ett objekt till en större sannolikhet för en privat ägandeform. Equilibriuminstitutionen är alltså ett resultat av två motsatta krafter. Teorin kan utvecklas i en rad riktningar beroende på ägandeobjektets egenskaper och teknologin för att implementera kontrakt eller ta till vara avkastningen.

Denna enkla ekonomiska modell för att förklara både strukturen hos och förändringarna av äganderättssystem kompliceras dock av att många dylika institutionsbeslut fattas i skilda kollektiva gruppavtal. Här uppstår kostnader för strategiskt beteende i syfte att gynna sårintressen: "log-rolling", "rent seeking" osv. Är verkligen institutionsval stabila? Jo, om de politiska besluten också är equilibriumkontrakt, säger Eggertsson.

Equilibriuminstitutionen

Utmärkande för nyinstitutionell teori är att hela ansatsen bygger på en *infinite regress*: hur kan man garantera jämviktsbeslut om ekonomiska institutioner i poli-

tiska församlingar? Jo, svarar Eggertsson, genom att det finns equilibriuminstitutioner i politiken trots alla "social choice"-problem: Arrow-cykler, Sen-paradoxa och Gibbards och Satterwaites väg-beroende. Vad är det då som sätter gränser för instabiliteten i gruppbeslut? Jo, politiska equilibriuminstitutioner på nivå 3, dvs konstitutionen (Shepsle). Varför skulle inte konstitutionsval vara instabila?

I avslutningskapitlet tvingas Eggertsson öppna den rationella fördämningen för att skydda ekonomiskt effektiva institutioner mot all slags opportunistisk och strategiskt beteende i politiska strukturer. Vad den nyinstitutionella teorin saknar är en ekonomisk teori om staten. Hur kan man härleda tesen att staten är en enda stor mekanism för att minimera samhällets transaktionskostnader utifrån ett rimligt *public choice*-antagande att aktörer i den offentliga sektorn maximerar sina egenintressen? Den implicita förutsättningen i nyinstitutionalismen att all institutionsutveckling är ekonomiskt ändamålsenlig har nog varken starkt teoretiskt eller empiriskt stöd.

JAN-ERIK LANE

Professor i statsvetenskap
Nationalekonomiska institutionen
Lunds universitet